

3. Савка І. М. Феномен фізіологічного афекту в психологічних теоріях та юриспруденції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 176–191.

4. Вереша Р. В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 182–193.

5. Короленко О. М. Емоційний стан як ознака суб'єктивної сторони складу злочину. *Держава і право*. № 50. С. 605–609.

Голюк Людмила Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Симоненко Н. О.

ВІДМЕЖУВАННЯ КРАЙНЬОЇ НЕОБХІДНОСТІ ВІД НЕОБХІДНОЇ ТА УЯВНОЇ ОБОРОНИ

Поняття крайньої необхідності у кримінальному праві та її правові наслідки визначені у ст. 39 КК. З цієї норми випливають умови правомірності крайньої необхідності – сукупність ознак, за наявності яких діяння визнається таким, що вчинено за обставин, що виключають протиправність діяння.

Відмежування протиправної поведінки від непротиправної – фундаментальна проблема кримінально-правового регулювання, вирішення якої можливе за умови встановлення заборони на вчинення тих чи інших суспільно небезпечних діянь, а також виключення протиправності за вчинене за певних обставин діяння, яке за інших рівних умов повинно бути караним. Адже завдяки таким встановленням мають вирішуватися проблеми кримінальної політики в цілому.

Крайня необхідність має ряд спільних ознак з необхідною обороною, але вони мають і ряд відмінностей:

1. джерелом небезпеки при необхідній обороні є лише суспільно небезпечне посягання, що вчинюється фізичною особою, а джерелом небезпеки за крайньої необхідності можуть бути будь-які фактори;

2. шкода при необхідній обороні може бути заподіяна лише особі, яка вчинила суспільно небезпечне посягання, а в стані крайньої необхідності шкода заподіюється, як правило, третім особам, тобто не

особі, яка здійснила посягання, і не власним інтересам особи, котра заподіяла шкоду в стані крайньої необхідності;

3. при виникненні стану необхідної оборони заподіяння шкоди не є обов'язковим, посягання може бути припинено шляхом звертання за допомогою до органів влади чи інших осіб, або особа може ухилитися від посягання (втекти), за крайньої необхідності заподіяння шкоди є обов'язковим і вимушеним, а наслідком відмови від заподіяння меншої чи рівної за розміром шкоди іншим інтересам, які охороняються правом, буде реальне заподіяння шкоди інтересам, що охороняються законом, від дії джерела небезпеки;

4. шкода, заподіяна в стані необхідної оборони, може перевищувати шкоду, яка могла бути заподіяна суспільно небезпечним посяганням, за умови, що межі необхідної оборони не були перевищені; за крайньої необхідності заподіяна шкода завжди має не бути більшою відверненої шкоди.

Необхідна оборона характеризується наступними ознаками:

1. Суспільна небезпечність посягання полягає в тому, що ці дії повинні бути кримінально протиправними, тобто кваліфікуватись за відповідною статтею Особливої частини КК України. Захист допускається також і щодо необережних або навіть невинних дій особи, якщо такими діями створюється реальна загроза заподіяння шкоди інтересам, що охороняються.

2. Наявність посягання полягає в тому, що воно існує об'єктивно у відповідній системі часово-просторових координат, тобто воно вже розпочалося, але не закінчилося і на момент вчинення оборони існує об'єктивно, або існує реальна загроза такого посягання.

Для того, щоб розкрити сутність крайньої необхідності та виправданого ризику, потрібно проаналізувати їх ознаки

Діяння пов'язане з ризиком, безпосередньо стикається з крайньою необхідністю і має спільні риси, які є характерними для цієї обставини .

Перш за все, певні дії, хоча і підпадають під ознаки кримінально-караних, суспільно небезпечних діянь, насправді такими не є. При крайній необхідності суб'єкт спричиняє меншу шкоду, щоб запобігти більш небезпечній шкоді. При діянні, пов'язаному з ризиком (у випадку нанесення шкоди), особа також намагається відвернути шкідливе для суспільства явище.

Крім того, при виправданому ризику, як і при крайній необхідності, дії спрямовані на реалізацію досягнень, які недоступні іншими засобами. І в тому, і в іншому випадку дії носять вимушений характер. З цього погляду ризик є проявом визначеної (крайньої) необхідності. Тим не менше, між крайньою необхідністю та виправданим ризиком існують важливі відмінності, які визначають їх якісну самостійність .

Підставою діяння, пов'язаного з ризиком, виступає наявність об'єктивної ситуації ризику, яка свідчить про необхідність досягнення значної суспільно корисної мети.

Слід зазначити, що небезпека, яка загрожує правоохоронюваним інтересам – це, як правило, швидко мінливі у часі та обмежені в просторі факти об'єктивної дійсності, що вимагають рішучих і негайних відповідних дій. Таким чином, підстава для вчинення ризикованого діяння існує протягом певного проміжку часу, яким і визначається можливість використання особою свого суб'єктивного права на виправданний ризик. Причому при відсутності підстави немає і права на вчинення діяння, пов'язаного з ризиком. Факт існування підстави в часі і просторі свідчить про її наявність

У стані крайньої необхідності шкода заподіюється правоохоронюваним інтересам держави, суспільства або особи. Не визнаються об'єктом заподіяння шкоди власні права та інтереси особи, які викликали небезпеку. Таким об'єктом є інтереси інших осіб або, як їх ще називають, «третіх осіб» – підприємств, установ, організацій або окремих громадян, що не викликали небезпеки і, звичайно, не пов'язані зі створенням цієї небезпеки .

Позиція щодо визнання крайньої необхідності родовою обставиною, яка виключає протиправність діяння стосовно інших, у тому числі до фізичного та психічного примусу, висловлюється й іншими вченими. У свою чергу, на підставі такої позиції обґрунтовується два різних висновки. Перший полягає у недоцільності існування окремого поняття у зв'язку із тим, що таке окреме охоплюється загальним. Другий висновок є протилежним та полягає у тому, що норма про фізичний і психічний примус є спеціальною нормою щодо загальної норми, тобто конкретизує її до певного випадку, що є цілком допустимим та необхідним у правовому регулюванні суспільних відносин .

Таким чином можна вважати, що вказані доводи є цілком обґрунтованими та допомагають виокремити ознаки, які характеризують примус як самостійну та унікальну обставину, що виключає протиправність діяння. Таким чином, крайня необхідність відмежовується від інших обставин, що виключають протиправність діяння за рядом спільних ознак та відмінностей

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III: URL: <http://zako№3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Якімець Т. І. Крайня необхідність за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 14 с.
3. Мисан І. В. Проблема розмежування виправданого ризику і крайньої необхідності. URL: <http://s-jour№al.cdu.edu.ua/base/2008/v5/v5pp123-125.pdf>.